

INTERVIEW NEDERLANDS DAGBLAD N.A.V. DE UITZENDING
'HERMAN FINKERS – MISSA IN MYSTERIUM'
Eerste Kerstdag, zondag 25 december, 23.15 uur, NPO 2

Herman Finkers

God zelf heeft geen catechisatie nodig

Door Rien van den Berg

Protestanten zien de eredienst toch ook vooral als een informatieve bijeenkomst. En katholieken zijn de laatste halve eeuw eveneens flink die richting opgegaan. Maar cabaretier Herman Finkers, katholiek, mocht in Oldenzaal een eredienst regisseren zoals hij die graag ziet. *Missa in Mysterium* noemde hij het. Op eerste Kerstdag zendt de KRO er een programma over uit.

– *Wanneer ontstond het idee voor het regisseren van een mis?*

'O, ik loop er al decennia mee. Ik ben nogal religieus aangelegd, zeg maar. Maar niet op de protestante manier, dus niet op het bestuderen van teksten, maar meer op het ritueel. Op het bezoeken van kathedralen, plaatsen van Mariaverering, bedevaartsplaatsen, heilige putjes, muziek natuurlijk, gregoriaans, dat heeft zo'n enorme rijkdom, dat spreekt me aan. Ik heb zelf ook jarenlang in een gregoriaans koor gezongen, een *schola*. Daardoor kwam ik ook vaak in de kerk.'

– *Maar u miste iets, anders wil je niet iets toevoegen...*

'Ja, ik kreeg steeds meer het gevoel: het is een prachtige opera, die mis, alleen het wordt vaak niet goed aangepakt. Het is nu een praatliturgie geworden. Het Tweede Vaticaans Concilie in de jaren zestig stimuleerde het Gregoriaans en het Latijn, en stond daarnaast ook de volkstaal en andere muziek toe – maar in de praktijk is er een soort afschaffing van het Latijn gekomen, en een afschaffing van het gregoriaans. Ik dacht: ooit wil ik een keer een mis organiseren en regisseren. Dan ga ik vragen of ik een kerk mag gebruiken, en dan vraag ik de priester, de misdienaars, het koor, of ze voor een keer willen doen wat ik voorstel...'

– *Dus u belde rent-a-priest...*

Nee, ja, bij wijze van spreken. Nee, een echte monnik heeft dat gedaan. Pater Marc Loriaux, een Benedictijn, ik ben hem erg dankbaar, hij heeft me erg gestimuleerd en geholpen. En hij is een fantastische zanger.

Ik groeide er in de loop van jaren naartoe. En in 2015 kwam er een aanleiding. In de Plechelmusparochie in Oldenzaal ontstond onenigheid over de viering van het Plechelmusfeest. De ene helft wilde dat er Gregoriaans gezongen werd, zoals gebruikelijk was, de andere helft wilde over naar volkszang, Nederlands dus. Toen heb ik een open brief gestuurd, waarin ik stelde dat er een valse tegenstelling gemaakt werd: Gregoriaans is ook voor een groot deel volkszang. In een honderd procent Gregoriaanse mis heeft het volk heel veel te zingen. Al die formules, al die acclamaties, de paternosters, maar ook de vaste gezangen Kyrie en Gloria. Dit was de ideale aanleiding om te vragen of ik de kerk een keer tot mijn beschikking mocht hebben.

Rond diezelfde tijd hoorde ik op de radio een vrouwenkoor, *a capella*, en ik dacht: wauw, wat is dat mooi! Even bij de afkondiging luisteren uit welk land ze komen en wie dat zijn. En dat bleek *Wishful Singing* te zijn, uit Nederland. Ik kwam thuis, ik zou de achterstallige post gaan doen, ik pakte de bovenste brief, maakte die open, en dat bleek een brief te zijn van *Wishful Singing*, met het verzoek of ik met hen iets Gregoriaans wilde doen. Toen vielen die twee dingen samen. Ik dacht: dit is de Heilige Geest, dit is het moment dat ik mijn jarenlang gekoesterde wens ten uitvoer moet brengen. Ja. Zo is het gekomen.'

– *Geloof u dat dat leiding is?*

Nou, als je dat gelooft dan is het dat. Het is geen natuurkunde.

Precies daarom vraag ik: gelooft u dat.

Ja. Ja. Dit is toch heel duidelijk. Als dit de heilige Geest niet is, dan weet ik het niet meer. Dit was duidelijk een hint. Een hint van boven.

– *Hoe hebt u de mis geregisseerd?*

In de protestantse kerk bedenkt de dominee wat hij wil. Hij maakt een dienst. Een Latijnse dienst doe je. Hij is er al, je voert hem alleen uit. In de katholieke kerk functioneert een leesrooster, waarin voor drie jaar alle lezingen en gezangen zijn vastgelegd. Dus ik keek welke datum we hadden, 9 oktober, de 28^e zondag door het jaar. Daar staan alle gezangen al bij, alle lezingen, alle gebeden. Dus ik had een beetje het gevoel dat ik met een voorstelling bezig was, maar de muziek was al geschreven, de tekst was al geschreven en het verhaal was al geschreven... ik moest het alleen nog monteren en regisseren.'

'Bij het plan dat ik had hoort een priester die heel goed kan zingen. Want ik ben er wel achter gekomen dat schoonheid, en perfectie in de uitvoering, heel belangrijk is. Als je een slecht koor de Mattheus laat zingen, dan raakt het niet. Dat geldt ook voor een mis. Een katholieke mis is, veel meer dan een protestantse dienst, een vorm. En die vorm is belangrijk, omdat als alles goed op elkaar afgestemd is: de muziek, de handelingen, de wierook, de gebaren – daardoor kan het geheim zich laten openbaren, zich laten voelen. Anders dan wanneer je, zoals bij de protestanten, en tegenwoordig ook sterk in de katholieke kerk, het geheim sec uitlegt, mededeelt. Het maakt een groot verschil of je een lezing opleest van papier, of je zingt hem tweestemmig in liturgische kleding voor de kansel. En je doet daar de vertalingen in de volkstaal heel gedragen doorheen.'

'Je voelt dan dat er iets met die tekst is. Iets aparts, iets heiligs. Het zegt ook: je moet het niet zo letterlijk opvatten als dat je het zegt. Maar dat geldt natuurlijk voor alle religieuze teksten. Het zegt iets anders dan het letterlijk zegt. Je vroeg net: geloof jij dat. Dat is een absoluut niet-katholieke vraag. Een katholiek zal nooit zeggen: geloof jij dat? Geloof jij dat dat echt zo is? Of geloof je dat dat symbolisch is? Voor een katholiek doet dat niet terzake. Het is gewoon de heilige Geest. De katholieke kerk is wel protestantser geworden. De diensten zijn in de volkstaal, de priester is veel aan het woord.'

– *Vindt u dat jammer?*

Nou, jammer. Nee, maar ik miste dat andere. Ik vind het prima dat het gebeurt. Het is voor een bepaald soort gelovigen mooi dat de kloof tussen katholieken en protestanten op liturgisch gebied kleiner geworden is, maar dat is niet iets waar ik naar verlang. Ik miste in de kerk dat mystieke. Ik zoek in de kerk aanbidding. Omgang met het mysterie. En niet zozeer informatie om wijzer te worden. Je kunt naar de kerk gaan omdat je iets van de dominee of de priester wilt horen waarvan je zegt: ja, daar zit wat in. Dat neem ik mee. Daar ga ik over nadenken. Maar dat hoeft niet in een kerk. Dat kan ook wel in een auditorium, of in een gehuurd zaaltje in het gemeentehuis.

– *Of in een gereformeerde kraak-noch-smaak-kerk.*

Ja, maar daar zit je dan weer op houten banken. In een gemeentehuis is de geluidsinstallatie beter, heb je een lekkere stoel en nog Nespresso-koffie erbij ook... Maar een kerk is niet gebouwd om informatie over te dragen, een kerk is gebouwd op aanbidding. Daarom zijn oude gotische kerken de hoogte in gebouwd. Die wierook past daar goed in. Akoestiek. De kerk is gebouwd voor aanbidding, met alle zintuigen, wierook, muziek, gebaren, kleding... Een kerk is niet gebouwd om er in je dagelijkse kloffe dingen voor te lezen.

– *Toch proef ik geen behoudzucht.*

Nee, ik heb wel de reactie gekregen op de *Missa in Mysterium* dat het heel mooi was, 'net zoals

vroeger'. Maar vroeger is het nooit zo gedaan. Ik ben van 1954 dus ik ben misdienaar geweest en heb nog jarenlang de Tridentijnse Mis gediend. Het is wel grappig om dat eens mee te maken. De priesters en andere altaarbedienaars, zijn ver weg ergens aan het rommelen. Als je misdienaar was of priester, had je het prachtig. Je antwoordde als misdienaar namens het volk de priester. De priester zei iets, en jij antwoordde terug. In het Latijn.

– *Begreep u wat u zei?*

Er stond wel een vertaling achter. Maar er werd je alleen maar uitgelegd hoe je het moest doen. Niet wat het betekende. Je moest het boek verplaatsen, bellen, de kazuifel omhoog houden, je had heel veel tekst in het Latijn, je was voortdurend bezig en ik vond dat prachtig. Maar als ik geen misdienaarsbeurt had, en ik zat gewoon in de kerk, dan was er niet veel aan. Daarom heeft het Tweede Vaticaans Concilie terecht gezegd: we moeten de kerkgangers er bij betrekken. Daar sta ik helemaal achter. Alleen in de praktijk is er toen heel iets anders gebeurd. Men heeft het erbij betrekken van het volk samengevoegd met de wens om ook de kloof naar de protestanten te verkleinen. Op zich een nobele gedachte, maar met een theateroog bekeken werkt het niet. Het is allemaal een beetje water met wijn vermengd.

– *Uw mis raakte de bezoekers diep.*

De katholieke mis is naar de vorm een opera. Het is een offerritueel. Het is bedoeld als aanbidding, een eerbetoon aan het Christusmysterie, maar in de vorm van een opera. Je hebt speciale kleren aan, er is muziek, er zijn handelingen, er zijn effecten, wierook, een bel enzo. Dus je moet het ook als een opera benaderen. En je bent een slechte regisseur als je het operakoor de hele tijd op dezelfde plek op het podium laat staan. Dus ik heb de schola's veel door de kerk laten lopen. En twee mannen gearmd door de kerk laten lopen, terwijl ze psalm 133 zingen, over hoe goed het is om als broeders in vrede samen te wonen. En dat werkt. Er ontstaat dan een atmosfeer waarin alles anders overkomt. Er is dan ook niemand aan het eind van de dienst zegt: geloof je dat? Is het wel waar wat de priester zei? Wat betekent dat voor mijn leven? Dat doet niet terzake, want je zit in een aanbidding.

– Is die tegenstelling die u maakt niet een beetje vals?
(pretoogjes) Ik hoop het!

– *De katholieke kerk is ook leerstellig.*

Ja maar hoho! Niet in de eredienst! Het is zelfs zo – ik heb me ingelezen toen ik met deze mis bezig ging, en dit las ik tot mijn grote vreugde – dat in de preek niet de kerkleer aan bod mag komen, en dat er ook niet in gemoraliseerd mag worden. Als je preken hoort, wordt er veel gemoraliseerd en veel over de kerkleer verteld. Maar dat is niet de bedoeling van de katholieke preek. Die moet niet meer doen dan de verbanden laten zien tussen de lezingen, de gezangen en de momenten uit het kerkelijk jaar. Dus een preek moet bepaalde metaforen uitleggen. Maar wat dat allemaal betekent voor jou persoonlijk, en voor de maatschappij, dat is voor jouzelf. Daar moet de priester niet aan komen.

– *Gaan de gelovigen dat doen?*

Dat klinkt een beetje betuttelend? Zo van: je moet ze toch wel een beetje aan het handje nemen.

– *Nee, je moet ze aan het denken zetten.*

Maar dat gebeurt toch ook? Ze horen toch die lezingen? Ze horen toch die gezangen? En je wordt er sowieso zacht van, en mild. Je kunt heel goed over de kerkleer spreken, en over de moraal, en dat is ook goed, maar niet in een eredienst. Dat doe je daarbuiten. In een parochiehuis ofzo. Maar de eredienst is voor God. En God hoeft je niks wijs te maken. God zit niet te wachten op catechisatie. Wat daar gebeurt is niet voor de mensen. Het is met de mensen en de clerus – voor God. Dat is iets heel anders.

– *Maar ik spreek nog wel eens katholieken die zeggen dat de gemiddelde katholiek juist door wat u beschrijft echt niet meer weet waar het geloof over gaat.*

Dat is ook zo. Ik heb het over mijn misdienaarstijd gehad. Ik moest het uit mijn hoofd leren, er werd niks uitgelegd. En dat is fout. Maar dat moet je niet in de eredienst doen, maar daarbuiten.

Daarbuiten kun je van alles gaan uitleggen. Je kunt uitleggen buiten de kerk: wij zingen het Agnus Dei, en terwijl wij dat zingen wordt de hostie gebroken, dat is het breken van het Lam. Dus dat gezang is een begeleidingsgezang. Christus is het Lam Gods, en dat wordt weer geofferd, gebroken, voor ons. Als je dat een keer weet, en je ziet het dan gebeuren, dan kijk je er toch met andere ogen naar.

– *Maar kómen de mensen naar het parochiehuis voor uitleg?*

Dat weet ik niet. Maar ik wist ook niet of hier veel mensen op af kwamen. Er mochten er 760 in van de brandweer, maar er zaten er meer dan negenhonderd in. Op een gegeven moment hebben we gewoon de deur dichtgedaan. Ik schrok zelf van de belangstelling.

Je blijft breien

– *U heeft een groot verlangen niet te veel te benoemen...*

'Ook gelovigen kunnen vaak uit hun nek zwetsen. Laten we daar eerlijk over zijn. Maar het probleem is vaak dat én mensen die heel orthodox gelovig zijn, en mensen die heel fel ongelovig zijn, de teksten letterlijk nemen. En niet het allegorische karakter ervan inzien.

Als je de bijbel van kافت tot kافت letterlijk neemt, kom je in problemen. Een deel van mijn familie is Jehova-getuige, die nemen de bijbel letterlijk. Ik zeg: dat is toch vreemd. Met wie is Kaïn dan getrouwd? Dan kun je heel veel gedachtenkronkels bedenken om de Bijbel recht te breien, maar je blijft aan het breien met de bijbel. De Bijbel is helemaal niet bedoeld om hem recht te breien. Of neem jij de Bijbel letterlijk?

– *Tot zo ver kan ik je prima volgen, waarbij...*

'En de opstanding, of die werkelijk is. Begrijp me goed: ik heb ook geen behoefte om te zeggen dat die niet werkelijk gebeurd is. Het doet gewoon niet ter zake. Ik houd best rekening met de mogelijkheid dat Christus daadwerkelijk uit het graf is opgestaan. Ik houd ook rekening met dat dat niet zo is. Maar dat doet eigenlijk niet ter zake. En er zijn gelovigen die zeggen: maar dat is de k rn van het geloof...

– *Dat zegt Paulus ook: als Christus niet uit de dood is opgestaan...*

Maar zelfs dát is allegorisch bedoeld.

– *Nu draai je in een kringetje...*

Nee! Want als je de hostie omhoog houdt, zeg je: dit is letterlijk het lichaam van Christus. Dat is de katholieke kerkleer. En dan kun jij het onderzoeken, en zeggen: maar het is brood. En dan zeg ik t ch: maar het is letterlijk het lichaam van Christus. Dus je zit in een andere dimensie te denken. Op dat moment draait onze letterlijkheid om. Dan wordt alles symbolisch. Alsof je je arm in de mouw van een jas steekt, en je trekt die mouw binnenstebuiten. Wij zitten hier niet in de waarheid, maar in een afspiegeling van de waarheid. Als je in een droom zegt: ik droomde dat dit of dat, moet je je dan afvragen of het in die droom echt of onecht was? Het is een dr m.

– *Paulus zegt: als er geen opstanding uit de dood is, heb je alleen voor dit leven je hoop op God gevestigd. Dan ben je de beklagenswaardigste van alle mensen.*

Maar ik geloof ook dat er iets is na de dood. Zeker.

– *Dus het verhaal van de verrijzenis van Christus wijst erop dat er echt iets is na de dood, of dat nu*

historisch gebeurd is of niet.

Ja, zo is het.

Missa in Mysterium, Eerste Kerstdag, zondag 25 december, 23.15 uur, NPO 2